

บทที่ 2

ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคล

- I. ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง
- II. การดำเนินชีวิตในครอบครัวอย่างมีความสุข
- III. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

I. ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง

1) สถานภาพ

2) บทบาท

3) หน้าที่และความรับผิดชอบ

4) วินัยในตนเอง

สถานภาพ (Status)

- การดำเนินชีวิตในสังคมมักจะพบเห็นบุคคลมีการติดต่อหรือปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ทั้งการทักทาย พุดคุย การทำงาน ซึ่งการแต่ละบุคคลจะสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้เกิดจากการที่แต่ละคนมีสถานภาพของบุคคลนั่นเอง
- สถานภาพ (**status**) เป็นตำแหน่ง ยศ หรือฐานะของบุคคลที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของสังคม และถือเป็นสิ่งที่กำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลว่าจะการปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่น ๆ และสังคมอย่างไร
- สถานภาพมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในสังคมเชิงซ้อน (**Complex Society**)

ประเภทของสถานภาพ

- แบ่งได้จากการได้มา ซึ่งมี 2 ประเภท ได้แก่
 - 1) สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด (**Ascribed Status**) ได้แก่ เครือญาติ เพศ อายุ เชื้อชาติ ถิ่นกำเนิดหรือภูมิลำเนา ระดับชั้นทางสังคม
 - 2) สถานภาพที่ได้มาโดยการกระทำ (**Achieved Status**) ได้แก่ การสมรส บิดามารดา การศึกษา อาชีพ

ความขัดกันของสถานภาพ (Status Conflict)

- เป็นสถานการณ์ที่เจ้าของบทบาทไม่สามารถจะทำหน้าที่ของตนได้ครบถ้วนสมบูรณ์ อาจเนื่องมาจากไม่เข้าใจบทบาทของตนในสถานภาพนั้นอย่างเพียงพอ การมีสถานภาพหลายสถานภาพในเวลาเดียวกัน หรือบุคคลลงใจไม่ปฏิบัติตามบทบาทของตน
- บุคคลที่เกิดมาในช่วงชีวิตหนึ่ง จะมีสถานภาพหลายสถานภาพตามช่วงเวลาของชีวิต ซึ่งเป็นผลให้ปรับตัวยากและอาจต้องใช้ระยะเวลา เช่น การเปลี่ยนสถานภาพทางการสมรส ทางอาชีพ เป็นต้น บุคคลต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำรงชีวิต การปฏิบัติตนตามสถานภาพใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป
- ปัจจัยที่กำหนดสถานภาพของแต่ละคนได้ ประกอบด้วย เพศ อายุ อำนาจหน้าที่ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ

บทบาท (Role)

- บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนด เป็นการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ด้วยการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพที่บุคคลดำรงอยู่ให้เป็นที่ไปตามสังคมที่คาดหวัง
- สถานภาพทางสังคมจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของสังคม ช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดี นอกจากนี้บทบาทยังมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ด้วย เพราะเมื่อบุคคลมีสถานภาพและบทบาทที่คาดหวังแล้ว ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติด้วย

บทบาท (ต่อ)

- การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ **1)** ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน **2)** วัฒนธรรม ประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง และ **3)** บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท
- ในบางสถานการณ์บุคคลอาจมีหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามตามความคาดหวังของบทบาทได้อย่างสมบูรณ์ได้ทั้งหมด เพราะอาจมีการขัดกับอีกบทบาทหนึ่งซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก **1)** ความไม่เข้าใจในบทบาทในสถานภาพนั้น ๆ อย่างเพียงพอ **2)** ความสับสนในบทบาทตนเอง และ **3)** การละเลยที่จะปฏิบัติตามบทบาทของตนเอง

หน้าที่และความรับผิดชอบ

- หน้าที่ หมายถึง กิจที่ต้องทำตามสถานภาพ / ภาระ หมายถึง หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ / ภาระหน้าที่ หมายถึง กิจหรือสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามสถานภาพของบุคคลที่มีอยู่ในขณะนั้น
- ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับผลทั้งผลดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรืออยู่ในความควบคุมดูแลของตน โดยไม่ต้องให้ใครคอยว่ากล่าวตักเตือน
- บุคคลใดที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามสถานภาพและบทบาทของตนได้ดี ย่อมได้รับการยอมรับจากสังคม
- ทุกคนย่อมต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

หน้าที่และความรับผิดชอบ (ต่อ)

- หลักธรรมที่แต่ละบุคคลอาจจะยึดถือและนำไปปฏิบัติได้จริงตามหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ “ทศ 6” อันเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นตามสภาพภาพของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย

- 1) ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา
- 2) ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์และศิษย์
- 3) ทิศเบื้องหลัง คือ สามี ภรรยา และบุตร
- 4) ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย หรือเพื่อน
- 5) ทิศเบื้องล่าง คือ นายจ้าง ลูกจ้าง
- 6) ทิศเบื้องบน คือ พระ นักบวช

การจําแนกบทบาทและภาระหน้าที่

1. ระเบียบ วินัย กฎหมาย ที่สังคมนั้น ๆ สร้างขึ้น ดังนั้น บทบาทของคนที่มิต่อสังคมหรือต่อประเทศชาติ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายของสังคมนั้น ๆ กำหนด โดยไม่ได้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตลอดจนทำลายความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ เช่น

- คนในสังคมต้องมีหน้าที่เสียภาษีอากร
- คนในสังคมมีหน้าที่สอดส่องดูแลแจ้งต่อพนักงานเมื่อเห็นผู้กระทำความผิด
- คนในสังคมต้องไม่ทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม
- คนในสังคมต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย

2. วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ได้ปฏิบัติและยึดถือสืบต่อกันมา เช่น

- การแต่งกายไปในงานศพต้องสุภาพ และสีของเสื้อผ้าควรเป็นสีดำ หรือสีดำขาว ไม่ใช่แต่งกายด้วยสีฉูดฉาดและไม่เรียบร้อย
- บุตรเมื่อเติบโตใหญ่และทำงานได้แล้วควรดูแลและตอบแทนพ่อแม่
- ผู้เยาว์ต้องมีความเคารพต่อผู้อาวุโส ไม่กล่าววาจา โสโอหังหรือจาบจ้วงผู้อื่น

วินัยในตนเอง (Self- Discipline)

- มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ “วินัย” เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นต้องอาศัยวินัย เพื่อช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- วินัยในตนเอง หรือ “วินัยแห่งตน” หมายถึง ความสามารถในการบังคับควบคุม อารมณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลด้วยอำนาจภายในของบุคคลนั้นๆ เพื่อให้พฤติกรรมเป็นไปตามที่มุ่งหวัง
- แนวทางการสร้างวินัยในตนเองอาจทำได้จาก **1)** การออกกฎ ข้อบังคับ และการลงโทษ และ **2)** การอบรมสั่งสอน

วินัยในตนเอง (ต่อ)

- ความสำคัญของการมีวินัยในตนเอง ได้แก่
 - I. ทำให้บุคคลมีลักษณะที่ดี มีวุฒิภาวะในด้านต่าง ๆ สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งอารมณ์และพฤติกรรม สามารถพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองได้
 - II. ทำให้เป็นผู้มีมโนธรรม จิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรม เป็นแนวทางในการตัดสินใจในการกระทำ
 - III. ทำให้เป็นผู้ที่ได้เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติในแบบแผนที่สังคมยอมรับ
 - IV. ทำให้ได้รับการสรรเสริญให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม

II. การดำเนินชีวิตในครอบครัวอย่างมีความสุข

1) ความหมายและประเภทของค่านิยม

2) อิทธิพลของค่านิยมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล

3) แนวทางการแก้ไขค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์

4) วิธีการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์

5) หน้าที่ของบุคคลต่อครอบครัว

ความหมายและประเภทของค่านิยม

- ค่านิยม (**Values**) คือ สิ่งที่คุณคณหรือสังคมนิยม ชื่นชอบ ยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางในการตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตน
- ค่านิยมจะเป็นตัวกำหนดหรือผลักดันให้คุณคณประพฤติปฏิบัติทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม การปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่สมาชิกในสังคมย่อมเป็นการสนับสนุนต่อการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ
- ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายจะเป็นตัวกำหนดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ค่านิยมบางอย่างได้สร้างแก่นของวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติ สังคมที่มีค่านิยมที่เหมาะสมและถูกต้อง สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า

ความหมายและประเภทของค่านิยม (ต่อ)

- ค่านิยมโดยทั่วไปอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ
 1. ค่านิยมส่วนบุคคล หมายถึง สิ่งที่ตนสนใจ สิ่งที่ตนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเห็นหรือกลับกลายมาเป็นสิ่งที่คนอื่นถือว่าเป็นสิ่งบังคับ ต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุขจะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ
 2. ค่านิยมของสังคม หมายถึง ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมกล่าวคือสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม หรือควรแก่การปฏิบัติสิ่งหรือสถานการณ์นั้น ๆ ก็จะกลายเป็นค่านิยมของสังคมนั้น ๆ

อิทธิพลของค่านิยมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล

- 1. ช่วยให้ผู้บุคคลเลือกนิยามสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่น
- 2. ช่วยให้ผู้บุคคลกำหนดท่าทางของตน หรือแสดงจุดยืนของตนต่อเหตุการณ์หรือเรื่องต่างๆ ที่ต้องเผชิญ
- 3. ช่วยสร้างมาตรฐานและแบบฉบับจากการประพฤติปฏิบัติของบุคคล
- 4. ช่วยให้ผู้บุคคลกำหนดความคิดและแนวทางปฏิบัติ
- 5. ช่วยเสริมสร้างหลักศีลธรรม
- 6. มีอิทธิพลเหนือบุคคลในการเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นและเลือกกิจกรรมทางสังคม
- 7. ช่วยในการประเมิน การตัดสินใจ การชื่นชมยกย่อง และการตำหนิติเตียน ในการกระทำของตนเอง
- 8. เป็นจุดกลางของการศึกษากระบวนการเปรียบเทียบ
- 9. ช่วยในการชักชวน คือ ค่านิยมสามารถบอกบุคคลได้ว่า ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมหรือการกระทำอันใดมีค่าพอที่บุคคลจะทำหาย
- 10. ใช้เป็นฐานสำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของบุคคล
- 11. ทำให้มนุษย์ประพฤติและแสดงตัวต่อผู้อื่นตามที่ตนเองประพฤติเป็นปกติทุกวัน

แนวทางการแก้ไขค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์

- ค่านิยมเป็นระบบของความชอบของแต่ละบุคคลหรือสังคม ซึ่งอาจมีทั้งค่าที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เมื่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีเปลี่ยนแปลงไป ย่อมทำให้ค่านิยมในแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปด้วย
- แนวทางการแก้ไขค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์อาจทำได้โดยการให้บุคคลได้พิจารณาตัดสินใจด้วยตนเอง ดังนี้
 - I. ชี้แจงให้เข้าใจด้วยเหตุผลถึงความสำคัญของค่านิยม
 - II. เปิดโอกาสให้บุคคลได้พิจารณาถึงผลที่จะได้รับในการยึดถือค่านิยม
 - III. เปิดโอกาสให้ตัดสินใจเลือกยึดถือค่านิยมด้วยตนเอง
 - IV. สนับสนุนให้ยึดถือปฏิบัติในค่านิยมที่ดีที่ได้รับการเลือกอย่างต่อเนื่องเหมาะสม

วิธีการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์

- วิธีการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ได้โดยการอบรมสั่งสอน / การชักจูงให้เชื่อตาม / การลงโทษ / การปฏิบัติเป็นแบบอย่าง / การปฏิบัติเป็นแบบอย่าง / การให้รางวัล / การจำกัดสิ่งที่เลือกอื่น ๆ / การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้ / การรณรงค์หรือโฆษณา
- ค่านิยมที่ดีล้วนเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ควรมีการเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก กลไกในการปลูกฝังค่านิยมที่ดีจึงมีทั้งครอบครัว สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรทางศาสนา ผู้นำประเทศ บุคคลสาธารณะที่มีชื่อเสียง ฯลฯ
- หากสมาชิกในสังคมช่วยกันสร้างและปลูกฝังค่านิยมที่ดี ด้วยวิธีการที่เหมาะสมย่อมช่วยให้สังคมมีค่านิยมที่ถูกต้องและช่วยให้เกิดคุณภาพที่ดี ทั้งส่วนตนและสังคมโดยรวม

หน้าที่ของบุคคลต่อครอบครัว

- บทบาทของคู่สมรสที่พึงมีต่อกัน

- ✓ ซื่อตรงต่อกัน คู่สมรสควรมีความซื่อตรงต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ✓ ลดทิวติต่อกัน เพื่อบรรเทาความขัดแย้งที่มีต่อกันและสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้อย่างรวดเร็ว
- ✓ ให้ความเคารพต่อกัน จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- ✓ ทำหน้าที่ของตนเองภายในครอบครัวอย่างสมบูรณ์ เช่น พ่อบ้านเป็นผู้นำครอบครัว แม่บ้านเป็นผู้ดูแลจัดการภายในบ้าน

หน้าที่ของบุคคลต่อครอบครัว (ต่อ)

- หน้าที่ของบิดามารดา

- ✓ ประกอบอาชีพที่สุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร และวางแผนการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในครอบครัว
- ✓ อบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรมมีวินัยในการดำรงชีวิต เชื่อมมั่นในการทำความดี และเป็นแบบอย่างที่ดี
- ✓ อบรมสั่งสอนบุตรให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมในโอกาสต่างๆตามความเหมาะสม
- ✓ ดูแลทุกข์สุขและให้ความอบอุ่นแก่บุตร เป็นที่พึ่งบุตร รวมทั้งมอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาสอันควร
- ✓ ความรับผิดชอบในการศึกษาของบุตรโดยสนับสนุนให้มีการศึกษาของบุตรโดยสนับสนุนให้มีการศึกษาเล่าเรียนตามกำลัง และสติกำลังและสติปัญญาของบุตรอย่างเต็มความสามารถ พร้อมทั้งปลูกฝังเจตคติที่ดีในการศึกษาหาความรู้

หน้าที่ของบุคคลต่อครอบครัว (ต่อ)

- หน้าที่ของบุตร

- ✓ ให้ความเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติด้วยความคำสั่งสอนด้วยความจริงใจ
- ✓ เมื่ออยู่ในวัยเรียนก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หาความรู้อย่างเต็มความสามารถ เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุง พัฒนาการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพสำหรับเลี้ยงชีวิตในอนาคต
- ✓ ช่วยเหลืองานครอบครัวด้วยความเต็มใจ โดยไม่หลบเลี่ยงเกี่ยงงอนให้ผู้อื่นทำ
- ✓ ปฏิบัติตนเป็นคนมีระเบียบวินัย มีกิริยามารยาทงดงาม ช่วยรักษาเกียรติยศของวงศ์ตระกูล
- ✓ ดูแลบิดามารดาและผู้มีพระคุณ เมื่อถึงยามท่านแก่ชราหรือเมื่อเวลาอันสมควร

III. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- 1) กิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน
- 2) อิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อสังคม
- 3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

- ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น สังคมจึงต้องมีการกำหนดรูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของกลุ่มสังคม ซึ่งอาจมองรวม ๆ ได้ว่าเป็น “กิจกรรมทางสังคม”
- กิจกรรมทางสังคม คือ การกระทำต่าง ๆ ที่สังคมได้ปฏิบัติกันมาต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยกิจกรรมเหล่านั้นจะมีความเกี่ยวข้องและยึดโยงตามหลักศาสนา ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม นอกจากนี้กิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนสะท้อนถึงความเจริญ วินัย คีลธรรม อันดี รวมทั้งเอกลักษณ์ของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ
- กิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันจึงมีทั้งกิจกรรมหรือพิธีการที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีการทางสังคม พิธีการตามประเพณีและวัฒนธรรม และมารยาทในสังคม

อิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อสังคม

- วัฒนธรรม และประเพณี คืออะไร ?
- วัฒนธรรมและประเพณี มีอิทธิพลอย่างไรต่อสังคม ?

อิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อสังคม (ต่อ)

- "วัฒนธรรม (Culture)" หมายถึง แบบอย่างหรือวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม
- วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรต่าง ๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือการสั่งสมความคิด ความเชื่อ วิธีการ จากสังคมรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบหรือแนวความคิดที่ไม่เหมาะสมก็อาจจะเลือนหายไป
- ในปัจจุบันพวกเราอยู่ในสังคมโลกที่เรียกว่า **"Cultural Diversity"**

อิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อสังคม (ต่อ)

- “ประเพณี (Tradition)” คือ สิ่งดีงาม ความถูกต้องที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- ประเพณีแบ่งตามลักษณะของความเข้มงวดในการที่จะต้องปฏิบัติตาม เป็น 3 แบบ ได้แก่ จารีต ประเพณีหรือกฎศีลธรรม (Mores) ขนบประเพณี (Institution) และธรรมเนียม ประเพณี (Convention)

อิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อสังคม (ต่อ)

- วัฒนธรรมและประเพณีที่มีผลกระทบต่อสังคม ดังนี้
 - เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเจริญงอกงามของแต่ละสังคม ทั้งทางวัตถุและจิตใจ
 - เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความหลากหลาย ความกลมเกลียวและเป็นอันหนึ่งเดียวกันในสังคมหรือชาติ
 - เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อแบบแผนในการดำรงชีวิตของคนในสังคม ทั้งด้านความคิด ค่านิยม อันนำไปสู่การประกอบอาชีพหรือการงาน ความรับผิดชอบต่อกฎระเบียบของสังคม
 - เป็นมรดกทางสังคมที่มีการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น อันนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของคนในสังคมหรือชาติ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อม

- เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ปัญหาต่าง ๆ ก็ย่อมจะเกิดตามมาเสมอ ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่ ปัญหาที่ยิ่งจะมีมากและสลับซับซ้อนเป็นเงาตามตัว ปัญหาหนึ่งอาจจะกลายเป็นสาเหตุอีกหลายปัญหาเกี่ยวโยงกันไปเป็นลูกโซ่ ถ้าปล่อยไว้ก็จะเพิ่มความรุนแรง เพิ่มความสลับซับซ้อนและขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ ยากต่อการแก้ไข ความสงบสุขของประชาชนในสังคมนั้นก็จะไม่มี
- การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม เพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่คนในสังคมตั้งไว้ และนำไปสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาที่ยั่งยืนต่อไป

- “การพัฒนาสังคม (*Social Development*)” เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างมีระบบ
- การพัฒนาสังคมมีขอบเขตกว้างขวาง เพราะปัญหาของสังคมมีมาก และสลับซับซ้อน การแก้ปัญหาสังคมจึงต้องทำอย่างรอบคอบ และต้องอาศัยความร่วมมือกันของบุคคลจากหลายๆ ฝ่ายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในสังคมนั้น ๆ จะต้องรับรู้ พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ

แนวคิดในการพัฒนาสังคม

- 1. กระบวนการ (Process):** การแก้ปัญหาสังคมต้องกระทำต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นลักษณะที่ดีกว่าเดิม
- 2. วิธีการ (Method):** การกำหนดวิธีการในการดำเนินงาน โดยเฉพาะเน้นความร่วมมือของประชาชนในสังคมนั้นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่จะทำงานร่วมกัน และวิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับว่า สามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมได้อย่างถาวรและมีประโยชน์ต่อสังคม
- 3. กรรรมวิธีเปลี่ยนแปลง (Movement):** การพัฒนาสังคมจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ได้ และจะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตน เพื่อให้เกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม และรักความเจริญก้าวหน้าอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ
- 4. แผนการดำเนินงาน (Planning):** การพัฒนาสังคมจะต้องทำอย่างมีแผน มีขั้นตอน สามารถตรวจสอบ และประเมินผลได้ แผนงานนี้จะต้องมีทุกระดับ นับตั้งแต่ระดับชาติ คือ แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลงมาจนถึงระดับผู้ปฏิบัติ แผนงานจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม

ปัญหาสังคม

- เป็นสถานะที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนมากในสังคม และเห็นว่าควรร่วมกันแก้ปัญหาให้ดีขึ้น
- มีสาเหตุมาจาก **1)** การเปลี่ยนแปลงทางสังคม **2)** สมาชิกในสังคมบางกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ และ **3)** การที่กลุ่มสังคมต่าง ๆ มีความคิดเห็นความต้องการและผลประโยชน์ขัดกันไม่ยอมร่วมมือแก้ไขปัญหาของสังคม

“ปัญหาสังคม” ในสายตาคนไทย ณ วันนี้

สภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การล่องลอย/ล่องลอยเกิดทางเพศ ปล้นฆ่า ค้ายาเสพติด การใช้ความรุนแรงจนถึงฆ่ากันตาย และอีกหลากหลายปัญหาที่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ความคิดเห็นของประชาชนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่มีผลกระทบต่อและควรเร่งแก้ไข

5 อันดับ

ปัญหาสังคมไทย

ที่ประชาชนคิดว่า

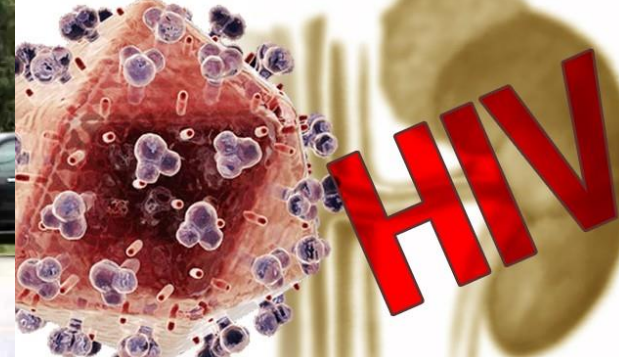
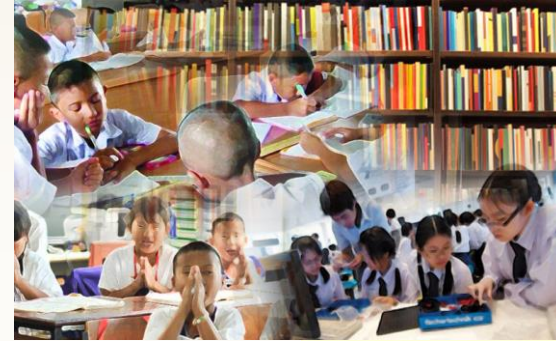
ต้องเร่งแก้ไข

โดยด่วน

81.53%	การล่องลอย/ล่องลอยเกิดทางเพศ/ ค้ายาเสพติด	จับกุมและดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว 67.44%	ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา 66.10%	เว้นโทษตลอดรอดฝั่งแล้ว แจงโทษ 61.11%
80.20%	การทุจริตคอร์รัปชั่นของเจ้าหน้าที่ ในแวดวงราชการ/การเรียกรับสินบน	เอาผิดอย่างรุนแรง เช่น ชีตทรัพย์สิน 74.13%	มีมาตรการตรวจสอบที่เข้มงวด จริงจัง 69.94%	มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักพอเพียง 53.26%
78.32%	ความรุนแรงโหดร้ายในครอบครัว/ การทำร้ายกันในครอบครัว	ต้องให้ความรักความอบอุ่น ไม่ลงโทษปัญหา 71.63%	เพิ่มบทลงโทษกับผู้กระทำผิด 63.69%	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือทางป้องกัน 50.49%
71.81%	การปล้นฆ่า ฆาตกรรม/ลักทรัพย์	เร่งแก้ปัญหาการเศรษฐกิจ ค่าครองชีพ 63.25%	สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ 58.07%	เพิ่มการตรวจในพื้นที่เสี่ยงให้มากขึ้น 46.48%
61.20%	การล่องลอยตัวตุน/ ฉ้อโกงทรัพย์สินเงินทอง	ประชาชนต้องไม่หลงเชื่อโดยง่าย 68.15%	เพิ่มบทลงโทษผู้ทำผิดทำความผิด 56.82%	ภาครัฐจะสื่อมวลชนให้ความรู้ 43.35%

ปัญหาสังคมไทย (classic)

1. ปัญหายาเสพติด
2. ปัญหาคอร์รัปชัน (Corruption)
3. ปัญหาความยากจน (Poverty)
4. ปัญหาการแพร่กระจายของโรคเอดส์
5. ปัญหาการศึกษา
6. ปัญหาความมั่นคง

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

- เป็นสภาพของสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจนเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีพของมนุษย์
- เกิดจากการกระทำของมนุษย์

สำรวจความรุนแรง 10 ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก

❖ ปัญหาสิ่งแวดล้อมไทย 5 อันดับสำคัญ
ได้แก่

1. ขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่กำลังหรือนำมารีไซเคิลแบบไม่ถูกต้อง
2. ปัญหาการบุกรุกป่า
3. สถานการณ์น้ำและภัยแล้ง
4. การกัดเซาะชายฝั่งทะเล เกิดจากสิ่งปลูกสร้างยื่นเข้าไปในทะเลและแนวทางแก้ปัญหาผิดๆ ในหลายพื้นที่
5. การปล่อยก๊าซเรือนกระจก

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ), สิงหาคม 2559

บทบาทของตนเองต่อการพัฒนาสังคม

- การพัฒนามีจุดมุ่งหมาย คือสร้างความสุขความเจริญแก่ประชาชนช่วยให้สถานการณ์ที่ไม่น่าพอใจไปสู่สถานการณ์ที่น่าพอใจ ดังนั้นประชาชนจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุก ๆ ขั้นตอน เพราะถ้าหากเขาเป็นผู้คิดค้นปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดหลักวิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาและเข้าร่วมการปฏิบัติงานแล้ว จะทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่
- ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาสังคม 2 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาตนเอง และ การพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม

บทบาทของตนเองต่อการพัฒนาสังคม (ต่อ)

การพัฒนาตนเอง

- เป็นการพัฒนาตนเองด้วยตนเอง หรือการสนใจตนเองในการสร้างอุปนิสัยที่ดีเข้าทดแทนอุปนิสัยที่ไม่ดี ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และประโยชน์ในการอยู่ภายในสังคมได้อย่างสงบสุข ได้แก่ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาทางด้านอารมณ์ การพัฒนาด้านสติปัญญา การพัฒนาด้านการเข้าสังคม
- นอกจากนี้บุคคลควรมีค่านิยมที่เกื้อหนุนการพัฒนาสังคมด้วย ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความขยันขันแข็ง มานะอดทน การอดออม การไม่ฟุ้งเฟ้อ ความขยันหมั่นเพียร การทำงานหนัก ความประหยัด ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การยกย่องผู้ทำความดี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักของส่วนรวม ตรงต่อเวลา รู้จักเสียสละในทางที่ถูกต้อง

บทบาทของตนเองต่อการพัฒนาสังคม (ต่อ)

การพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม

- เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนา
- การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่มในหมู่บ้านมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อตัวเขา และเพื่อหมู่บ้านของเขา โดยตัวของเขาเอง
- ทั้งนี้จะต้องมีเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 3 ประการ คือ การมีอิสรภาพในการเข้าร่วม ความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรม และผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

บทบาทของตนเองต่อการพัฒนาสังคม (ต่อ)

- ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคม ได้แก่
 1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน
 3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
 4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ระบุไว้ดังนี้

- 1.** การรับทราบข้อมูลและข่าวสารของทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ยกเว้นข้อมูลทางราชการที่ถือว่าเป็นความลับ
- 2.** การได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่เกิดจากภัยอันตรายจากการแพร่กระจายของมลพิษจากกิจการหรือโครงการที่ราชการหรือรัฐวิสาหกิจริเริ่มสนับสนุนหรือดำเนินการ
- 3.** การร้องเรียน กล่าวโทษผู้กระทำผิดที่ละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
- 4.** การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 5.** การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัดประเทศไทยกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

- คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น
- ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง
- การสร้างฉันทามติ
- การนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น
- การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด
- การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม
- การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน
- การพัฒนาภาคประชาสังคม

